

nem akar a forma virtuóza lenni, legalábbis nem olyan módon, mint mondjuk Weöres Sándor, de ez merőben felesleges is volna, hiszen költeményei nem hangzásukkal, zenéjükkel akarják levenni az olvasót a lábáról. Ez a költészet olyan nevekkal tart rokonságot, mint Pilinszky János, Nemes Nagy Ágnes és a nemrég elhunyt Borbély Szilárd. Ezeknek a szövegeknek a struktúrájára igaz, hogy miközben széltében szűkszavúak, szikarak, felfele nyitottak. A felfele való nyitottság olyan képeken keresztül valósul meg, melyek egy bizonyos határon túli területre utalnak, magasságra, mélységre, messzeségre, ahova nincs bejárásunk és csak sejtéseink lehetnek róla. Ilyen terület például a nyelven kívüli világ, az a tudattér, ahova racionális gondolkodásunk nem juthat el: „tudom, nasztaszja filippovna, / mely szavakat kellene / visszavonom, mint tengert / egy ismeretlen hold. nem hallgatásig, hanem / beszéd előtti hangok morajlásáig...” (*ismeretlen hold*, 30). Ugyanezt a világot keresi *tengerszint alatt* (53), a *harangzúgás előtti időben* (13), az *álmom vízgyűjtő területén* (19), de a *fény hangalakjában* (48) is. Általában mondható, hogy nagy szolgálatot tesz azzal, hogy az ember ismeretlenség-tapasztalatát újabb és újabb képekkel próbálja megragadni egészen eljutva a paradoxonokig: „van, hogy a hallgatás / súlyos testi sértés” (*napjaimon túl*, 10), „nem volt zuhanás az esésben” (*a másik váz*, 33), ez itt különösen szép: „...felejthetetlen, mert nincs / róla emlékem. mint egy-egy / verssor, ami rögzíthetetlen...” (*félúton*, 52). Hegedűs Gyöngyi kötetét az teszi igazán maivá és aktuálissá, hogy istenkeresését nem korlátozza hagyományos fogalmakra, képzetekre, mert tudja, hogy a lélek minden tárgyban megtalálható, minden korban és időben érvényes. A legizgalmasabbak azok a képei, melyekben egy spirituális tapasztalatot egy modern tárgyban vagy egy tudományos, informatikus kifejezésben juttat kifejezésre, ezzel is utalva rá, hogy korántsem idejétmúlt az emberi hit: „...a lélek hasadó / anyag...” (*a kárpit közepe*, 23), „a tömörítő erő veszett el, / mi megtartja istent sejszinten.” (*az angyalok biohasznosulása*, 29), „a harag / angyali kiterjesztés” (*ismeretlen hold*, 30), kozmikus távlatokat is megüt: „az ürbe minden ajtó befelé nyílik.” (*szoktatja szemeim*, 47), és itt egy nagyon mai kép: „a papír nem ismeri a monitorcsendet”. Talán mindezzel azt akarja Hegedűs Gyöngyi érzékeltetni, hogy spiritualitás nemcsak gyertyafény mellett lehetséges, hiszen a mai tárgyainkban ugyanannyi a lélek, mint a régiekben.

Alkotóművészként Hegedűs Gyöngyinek távolságtartó viszonya van a hagyománnyal és a vallással, miközben sokat merít mindkettőből. Nyilván ő is úgy van ezzel, mint egyik versének

repülő állatai: „a madarak csak annyival repülnek / a víz felett, / hogy ne szakadjanak el / egyik elemtől sem” (*hitvallás nélkül*, 39). Ezt és sok más kifejthetnénk még e rendkívüli kötetről, hiszen sok versében találunk még olyan kincseket, melyeket nem tudtam bemutatni, de zárásképpen álljon itt az a néhány sor csupán, melyben a költő ars poeticáját vélem felfedezni, azt a hitet, hogy a mindennapok és a válásos szertartások is gyászosan üresek és idegenek maradnak költői hajlam nélkül, mely mindig szabálytalan és igaz: „mióta meghalt a költő, / tragikus hirtelenség az idő. / halálának nincsenek kerek évfordulói. / hisz mindig prímsszámokkal üzent. / az élőknek. míg földön kívüliek. / úrnapja van / minden vasárnap” (*kimegy a képből*, 73). (*Új Forrás Könyvek*, Tata, 2017)

PÁLI ATTILA

PATAK MÁRTA: ENYHÍTŐ KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT

Patak Márta legújabb kötete, a novelláit tartalmazó *Enyhítő körülmények között* 2017-es megjelenése előtt regénnyel jelentkezett (*A test mindent tud*, 2015), önálló szépírói tevékenysége mellett pedig főként spanyol nyelvű szerzők fordításával foglalkozik. E kötet tematikailag igen széles palettát fog át, de elbeszéléseinek főhősei, narrátorai is változatosak: minden életkor és nem képviselteti magát, gyermekektől az idős emberekig.

A szerző nagy empátiával, sokszor rendkívül életszerűen alkotja meg a legkülönbözőbb karakterek élethelyzeteit. A szövegekben ennek köszönhetően nem mindennapi, vagy éppen ellenkezőleg, sokszor egészen mindennapi személyiségekkel, helyzetekkel, sorsokkal, bűnökkel, enyhítő és súlyosbító körülményekkel is megismerkedhetünk. Valami közös azért mégis akad a történetek többségében, a lelki vagy fizikai fájdalom, szenvedés, a kiszolgáltatottság vagy épp a bűntudat változatos formákban, élethelyzetekben nyilvánul meg az elbeszélésekben.

Az *Enyhítő körülmények között* novelláinak látószövege leginkább a személyes szférák perspektívájára nyílik rá, azaz a beszédhelyzetek kereteit rendszerint leginkább a szereplők, narrátorok élettere vagy tudatuk belső tere jelenti, de még ez sem tekinthető kizárólagosnak. A történetek többsége a jelenben játszódik — legalábbis játszódhatna —, van, ahol viszont sötét háttérként megjelenik a történelem, mint a délszláv háború elől menekülő magyar katonafiúk történetében, a *Két dezertőrben* vagy az abszurd hangulatú, 56-os tematikájú *Rekontrában*.

A kötet jórészt néhány oldalas, tárcanovella hosszúságú darabjainak erőssége nem a szövegszerű figuralitásban, hanem történetészövésükben rejlik. Az elbeszélések világalkotása jellemzően realizisztikusnak mondható, de némely szövegbe mintha — a latin-amerikai irodalom kézzel fogható hatásaként — nagyon óvatosan még a mágikus-realista stílus is beszüremkedne, mint például a kötetnyitó *Szívemben éltekben*, melynek új szívet kapott főhősnője egyszersmind részeseül férfi donorának érzéseiből, személyiségéből és emlékeiből is, de e tekintetben hasonló jellegűként megemlíthető még a *Térdpapucsot vegyenek* című novella is, melyben a főhősnő életét egy groteszk boszorkányfigura megjelenése borítja föl. Hangulatában és stílusában élesen elüt a kötet tartalmától, és a görög mítoszvilág legsötétebb pillanatait juttathatja eszünkbe az egyfajta balladisztikus ősbűnt tematizáló *A kuvaszlány halála*, amelynek előadásmódjában — a kötetben ugyancsak nem egyedülálló módon — nyomokban a krimi zsánerjegyei is megjelennek. Bizonyos szövegek a düh, az indulatok elfojtásának, majd ebből kifolyólag azok kitörésének démoniságát tematizálják, mint a szintén emlékezetes *Kígyót éjjel öl!* és *Az Ördög-árok előtt*, vagy épp az emberi gonoszság egészen spontán és nyers megnyilvánulását, mint a *Gyilkosság a gesztenyefa alatt*.

A kötet hangsúlyos tematikai eleme továbbá a szerelem, a társas kapcsolatok, a házasság, a családi élet viszontagságainak központba emelése is. Sokszor a kapcsolatok töréspontjainak, a különböző okokból történő széthullásnak, a másik — szoros vagy átvitt értelemben vett — elvesztésének lehetünk tanúi, mint az *Áramszünetben*, a *Juszuf Naimi vagyokban*, melyekben a kapcsolat érzelmi okokból folytathatatlan; e folytathatatlan a *Céklatesten sikló acélkésben*, de bizonyos értelemben *A sakkjátszma végében* is benne rejlik, csak épp más okokra visszavezethetően, a betegség vagy az öregség következményei képesek falat emelni két ember közé.

Az *Enyhítő körülmények közöttben* akadnak kevésbé borús szövegek is, néhányuk az életszeretetről, legalábbis az életben adódó szenvedés túléléséről, túlélhetőségéről szól, utóbbira jó példa a záró novella férfi énelbeszélőjének, egyben főszereplőjének az esete, akinek csak ötven fölött adatik meg annak nyilvános föl vállalása, hogy életét a továbbiakban nőként kívánja leélni, előbbire pedig a *Nicrophorus vespillo* fiatal főhőse, aki teljes benuálással járó balesete után is képes példamutatóan aktív és értékes életet élni.

Annak eldöntése pedig, hogy a novellák hőseinek, beszélőinek esendő ember volta mennyiben jelenthet enyhítő körülményt személyes

történetük tükrében, vagy épp egy tágabb perspektívából szemlélve, már az olvasó feladata. (Scolar, Budapest, 2017)

TANOS MÁRTON

VIDA GÁBOR: EGY DADOGÁS TÖRTÉNETE

Egy dadogás története — szól Vida Gábor könyvének címe. Ez most egy jelentéssel, *magánjelentéssel* bővül: egy recenzió keretei közt, lényegi meglátásokat röviden megfogalmazni — ez is egy dadogás. Legfőbbképp azért, mert nagyon sok van Vida kötetében — az elbeszélés mozgalmassága, a nyelv esendően valóságos közvetlensége, a kultúra, a társadalom, az identitás, a kisebbségi lét, önmaga és családja könyörtelen és őszinte analízise. Adódik a gondolat: hol kezdjek bele, hogy folytassam, és mi lesz az, aminek elmondásáról lemondok.

Kezdjük akkor a dadogással. Ez a könyv nem a dadogásról szól. Viszonylag könnyen össze lehet gyűjteni a könyv arányaihoz képest nem olyan sok említést, ahol Vida explicite a dadogásról ír. Ezt illetően meglepően és megnyugtatóan szűkszavú — megelégszik annyival, hogy a dadogás van, különböző orvosi, népi és pszichológiai értelmezések léteznek, szinte mindig deficitet jelent, de egy átlagos, mozgalmas fiataalkort kétség kívül el lehet tölteni úgy, hogy az ember közben a korigálás feltétlen reflexeivel, szükségszerű kommunikációs stratégiákkal és bizonyos fokú lemondással éli életét. A szöveg álláspontja tehát, hogy akkor dadogással, de az életet élni kell. Nyelvre egyébként sem könnyen átváltható, mivel lényege az artikulálhatatlanság. Az elbeszélés — amennyiben sikeres — éppen hogy a megvalósult nem-dadogás, de ahogy Vida következetesen végighalad az emlékein és elmeséli őket, minden történet kanyarulatában ott van a zárójelbe tett dadogás. A könyv vége felé van egy rövid párbeszéd Vida és a tanára közt Ceausescu dadogásáról. Annál a pontnál a szöveg egyedi belső lüktetésére gondoltam, és világos volt, hogy Vida megtalálta a *saját ritmusát* — ez a könyv ugyan nem a dadogásról szól, de a belső tulajdonságai által kétségtelenül magába sűríti a dadogás történetét.

Az *Egy dadogás története* olyan mű, amely kiemelkedik Vida tizenéves irodalmi terméséből. Ezzel nem minőségbeli különbségre célok, hanem topografikus hasonlatnak szánom a szóhasználatot. Az elbeszélés magába fogadja a korábbi művek szövedékeit. Ez a saját emlékekből építkező útleírás egyértelművé teszi, hogy a korábbi művek olyan események, motívumok gyűjtőpontjaiban keletkeztek, amelyek Vida sze-